

Gömör Béla

BÄCK MANCI

- az elfeledett szegedi fotográfusnő

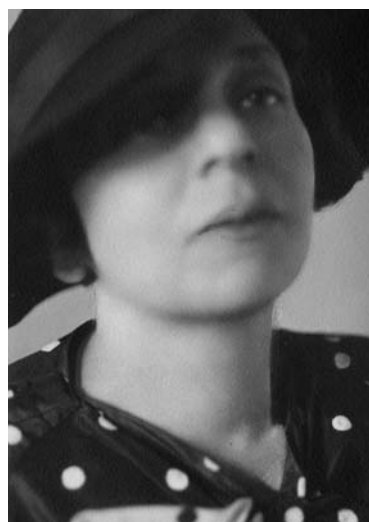
Gömör Béla
BÄCK MANCI
- az elfeledett szegedi fotográfusnő

Gömör Béla

BÄCK MANCI

- az elfeledett szegedi fotográfusnő

A címlapon: az 1920-ban készült „Előregörnyedő női akt”

A hátsó borítón: a 30-as évek első felében készült „Szőke lány” látható

© Dr. Gömör Béla

Kiadta: GMR Reklámügynökség Budapest, 2003

A könyvet tervezte: Dömény Csaba

Nyomdai előkészítés: ARCUS STÚDIÓ

Nyomdai munkák: NALORS GRAFIKA, VÁC

Felelős vezető: Szabó Gábor

ISBN 963 20 6856 4

BEVEZETÉS

A fotóművészetet kedvelők nagy örömére Magyarországon az utóbbi évtizedben szebbnél-szebb fotókönyvek, albumok jelentek meg a régi és híres fényképészek életművéről. Az avatott szerzők sokszor sokéves kutató munka után adtak teljes körű bemutatást egy-egy már közismert fényképész működéséről. A magyar női fotográfusokkal és alkotásaikkal is foglalkozott egy emlékezetesen szép kötet¹ – de ebben Bäck Mancsi nem szerepel.

Hogyan lehetséges, hogy most e szerény kötet, egy országosan szinte teljesen ismeretlen, az imént említett összefoglaló műben sem szereplő fotográfusnőnek kíván emléket állítani? Elmondom. Adódik ez abból, hogy jómagam Szegeden születtem, és mint ahogy a kötetben szereplő felvétel bizonyítja, Bäck Mancsi gyermekkoromban rólam is készített felvételt, édesanyám társaságában. Mivel mindkét szülőm több mint három évtizeden át gimnáziumi tanár volt Szegeden, az akkor még nyolc osztályos leány középiskolában – sorra tanították a város minden családjának gyermekeit. Sokat hallottam tőlük, a később előttem is ismerősen hangzó nevekről. Bäck Mancsi fotográfus leánya, Szekerke Mária is kedves tanítványuk volt. 1997-ben újra kapcsolatba kerültem dr. Szekerke Máriával, aki már több évtizede Budapesten élt, s szegedi időszakából jól ismert engem, mint tanárnőjének, Margit néninek (= anyám) egyetlen fiacskáját. Két ízben is kellemesen elbeszélgettünk a Bem utcai lakásán, ahol együtt élt édesanyjával, a volt szegedi fotográfussal, annak 1989-es elhaláláig. A sorsot irányító jelnek lehet felfogni, hogy látva érdeklődésemet, megajándékozott három Bäck Mancsi alkotással, nevezetesen Kiráy-König Péter, Mezei Mária és Erdei Ferenc portréival. Lassan érlelődő elhatározás nyomán 2001-ben összeállítottam és megjelentettem egy kötetet Kis Fotótéka² címmel, melyben az egész oldalakon reprodukált 105 fotó között az említett három Bäck-felvétel is szerepelt. A kötet még szakkörökben is érdeklődést keltett és a három neves egyénről készített szegedi Bäck-portrét többen kiemelték és dicsérték.

Ezen őszintén elmondott, teljességében szubjektív elemek vezettek oda, hogy dr. Szekerke Mária 2000 márciusában történt hirtelen elhalálása után, lassan helyénvalónak láttam, ha megkísérlem Bäck Mancsi fényképészeti tevékenységének az összefoglalását. Ennek hiányában, bizonyára lassan a teljes feledés homályába merülne az életmű, hiszen nincs családi leszármazott. Az elgondolást az tette megvalósíthatóvá, hogy dr. Kéri György biokémikus kutató, akihez dr. Szekerke Mária hagyatéka részeként a még megmaradt Bäck Mancsi anyag is oda került, a jelen mű létrehozása reményében számos fényképet és dokumentumot átengedett részemre. Ezért ezúton is kifejezem hálás köszönetemet. A családi emlékek egyetlen élő tanújától, Lakner Károlyné, Kováts Zsuzsától

(dr. Szekerke Mária apai ági I. fokú unokatestvérétől) sok eligazító információt kaptam, melyekért szintén hálás köszönetet mondok e helyen is.

Lássuk ezek után a visszahúzódó természetű Bäck Mancsi fényképészi pályafutását, ahogy azt a messze nem kellő számú adatból összeállítani lehetett, működésének évtizedeit beleágyazva az időszakra jellemző szegedi közéletbe. Vagyis e mű célja bemutatni egy XX. század első felében munkálkodó, és a bemutatásra kerülő alkotások alapján jogosan mondhatni jelentős művészi értéket produkáló fényképésznő, még senki által e hazában nem méltatott tevékenységét. Ez ideig szinte kizárólag olyan fotográfusok teljesítményét lehetett a kiadványok lapjairól megismerni, akik országunk túlcentralizált szerepű fővárosában, Budapesten fejtették ki működésüket, míg Bäck Mancsi kizárólagosan egy vidéki magyar város keretei között igyekezett magát megvalósítani.

Előrebocsátjuk, hogy bár fényképészünk születésekor a Margit nevet kapta, névjegye tanúsága szerint is – a hivatalos iratok kivételével – kizárólag a Mancsi nevet használta, amit esetében művész-névnek nevezhetünk.

A könyv megjelenését a NOVARTIS HUNGÁRIA Kft tette lehetővé.

A kötetet az ARCUS STÚDIÓ gondozta.

A könyv létrehozásához nyújtott segítségükért a következőknek mondok hálás köszönetet:

dr. Apró Ferenc, Cserba Elemér, E. Csorba Csilla, Fejér Zoltán,

dr. Kéri György, Lakner Károlyné, Markovics Zsolt,

dr. Péter László, Somogyi Kálmánné, T. Knotik Márta.

BÄCK MANCI FÉNYKÉPÉSZETI TEVÉKENYSÉGE

Bäck Mancsi éveket töltött Bécsben, jó helyeken tanulva a fotográfiát. Szakmai működésére életre szólóan meghatározó lehetett ez a tanulmányi időszak. 1910-11 körül, még abszolút békeidőben, 20 éves kora körül kerülhetett a pezsgő életű nagyvárosba, s adataink szerint ez az időszak 1913-ban már be kellett hogy fejeződjék.

A Bécsben készült felvételek közül három bemutatására van lehetőség, melyek Bäck Mancsi ottani műtermi tevékenységével kapcsolatosak.

Az első kép egy táncosnőt ábrázol, s a hátlapon a grafitral feljegyzett név, Lucy Kieselhausen - sokat mondó. 1920-ban, a táncról, mint művészi munkáról írt könyvben³ a 24 felsorolt híresség között Kieselhausen teljes alakú fényképe is szerepel. Mint színész is híressé vált a maga korában, pl. Asta Nielsennel együtt szerepelt az 1923-ban készült *Erdgeist* című Hollywood-i filmben. A világhírré szert tett színészek és táncosnők képeslapjait kínáló svéd honlap a Lucy Kieselhausen-t ábrázoló példányt is ajánlja megvételre.

A szintén majd száz évvel ezelőtti második kép, teátrális beállítást, s rafinált ruhakivágást mutat. A fotón nincsen jelzés, hátoldalán egy név szerepel: Charlotte Wilke, amelynek eredetére nem sikerült rábukkanni.

A harmadik kép bizony bécsi eredetét a hátlapon látható gumibélyegző bizonyítja. A szakemberek körében híres, nevezetes foto-atelier-ről van szó! A Bécsben született Dora Kallmus (1881 – 1965), Madame D'Ora néven működött és 1907-ben nyitotta meg műtermét szülővárosában. Megelőzően festészeti tanulmányokat Hans Makartnál, fotóstúdiumot Nicola Perscheidnél végzett. Az Atelier D'Ora névre hallgató műteremben férjével Arthur Benda-val együtt dolgozott. A Wipplinger Str. 24-ben készült felvétel is a színházi világgal kapcsolatos, amit a hátlapon fellelhető ceruzairás bizonyít: „Frl. Hofmann vom Opera ballett in weissen Crep de Chine Sommerkleid mit mephisto Aufputz. Modell Zwiback.” – Bäck Mancsi biztos, hogy 1913 után már nem működhetett itt, mert Dora Kallmus ekkor – egy időre – Berlinbe távozott. A fényképésznek már ekkor nagy híre volt Magyarországon is, hiszen „A Fény” szaklap 1914-es évfolyamában igen sok D'Ora kép reprodukcióját láthatjuk.

Könyvünkben az első, már Szegeden készült fotó 1915-ből való. Ebben az évben nyitott (új?) műtermet a 24. évében lévő Bäck Mancsi. Bizonyosra vehetjük, hogy már a megelőző években is szorgosan fejtette ki fényképész tevékenységét, hiszen Juhász Gyula kis versében (lásd *Életút*) már 1914-ben megörökítette Bäck Mancsi ilyen munkásságát.

Az új műteremre vonatkozóan szerencsére a Szegedi Napló 1915. április 18-i vasárnapi száma pontos híradást tartalmaz. A „Művészet” rovatban aláírás nélkül jelent meg a cikk, de nagyszerűen,

szinte képi hitelességgel jeleníti meg az új Kölcsey utcai műtermet, csak a házszámot nem közli. Mint látjuk, bőven van utalás arra, hogy a fiatal magyar fényképész(tanuló) előzőleg magába itta Bécs művészetének levegőjét. Érdekesnek látszik az érdekes hangnemű írást teljes szöveghűséggel közzétenni.

„BÄCK MANCI MÜTERMÉBEN

A házak külsőjén, az arcukon meglátszik, ha belül történik valami. A ház szemei: az ablakok csak úgy tükrei a ház lelkének, mint az embernél. A nézésük, a fényük, a kifejezésük elárulja, hogy mi megy végbe mögöttük. A Kölcsey-utcai komor, nyers téglával burkolt üzlet-ház arckifejezése feltűnően megváltozott. Az emeleten történt valami. Fehér tüll-függönyöket, leányos gondossággal ráncba szedve és világos ultra-kék fényszűrőket látni az utcáról. Ott fent valamit csinálnak, aminek köze van a művészethez, és valaki csinálja, akinek köze van a lányszobához. Itt a lakók névsorába beírtak egy nevet, amellyel öröm lesz találkozni. Ide hoztak valamit, amit szállító cégek nem továbbítanak, amit a lakók személyesen hoznak magukkal, ha van belőle, a fiatalaságból, az ízlésből, a kezdés kedvéből. De azért, amit a bútoros kocsik hoztak, az sem utolsó dolog.

Ilyen műteremben, amelyet ennyi tudatos hozzáértéssel, finom látással és meggyőző ízléssel rendeznek be, készülnek azok a fényképek, amelyeket, a fotóművészet lehetőségeit bámulva és a fotografikus piktúrát sajnálva, szoktunk az előkelő folyóiratokban élvezni. Itt biztos, hogy nem kell nyaknyújtós inkvizíciós székre ülni, lehetőleg barátságos arccal. Itt biztos, hogy nem kell veterán-elnöki pózban forsiftoz pihenj-állásban állni, egyik kezünket e célra odakészített üres dohányzó asztalkára helyezni, míg másik karunkba merevedésnek induló menyasszonyunk kapaszkodik, és mindketten végtelen gyöngédséggel nézünk egy gondosan meghatározott, de kifürkészhetetlen pontra. Hanem itt figyelik és meglesik az embert, hogy mikor a legkarakterisztikusabb a portré szempontjából és mikor a legkínálkozóbb artisztikus szempontból. Itt próbálnak és kísérleteznek, és technikát választanak a modell sajátosságai szerint. Itt minden modell művészi probléma, amelyet meg kell oldani, művészi alkalom, melyet meg kell fogni. Amíg a kép készül, itt nem üzletember áll a vevővel, hanem művész a feladatával szemben. Ide nem boltba jön az ember, hanem műterembe, ami különben meg is látszik már a küszöbről.

Már az entrée biztatóan fogadja a belépőt. Az előkelően kimért fekete lécek közül fehér-aranszárga mintás szövet öleli körül a helyiséget, és a legfelső osztásba erősített arcképek sokat ígérően néznek az emberre. A Wiener Werkstätte ízlése és anyaga, amelynek szinte specialitása az első benyomással meghódítani a szemet, itt is megteszi a magáét. Azért ilyen fogadószobára még sem voltunk elkészülve. Pompás és intim, sokféle és egységes, színes és nyugodt egyszerre. A mélykék, aranyfrizés falak a különböző stílusú darabokat összefogják és összehangolják. A felvételek céljából különböző karakterű bútorokra van szükség. A fogadó tulajdonképpen díszlettára a fényképész műteremnek. De azért mégis lakályos, finom; valódi szobát csinálni belőle: ez az ami nehéz és ami sikerült.

Van egy «Chippendale» stílusú garnitúra, tömör diófából, áttört vörösréz állványos japán lámpával élénkítve. Van egy barokk és egy nehéz figurális faragásokkal ékesített reneszánsz sarok.

Egy gyönyörű könyvszekrény, Anna királynő stílusában, paliszanderből és szép kötéses, jól összeválogatott könyvekkel. Perzsa szőnyegek, művészi hímzések, nehéz selyem kendők, porcelánok és sok-sok virág emelik ennek az érdekes interieur hatását. Van egy kis öltöző. Elragadó hely. Biedermeier bútorok, paliszanderből, rózsafa intarziával, virágos mintájú bevonattal, alabástrom oszlopos zenélő órával és egy nagy ovális toalett-tükörrel. Érdeemes a nőknek ide jönni fényképeztetni magukat, hogy ebben az öltözőben öltözködhessenek.

A műterem tágas, világos és a háttérfalakon kívül csak az egész intézmény büszkesége, a »gép« áll benne. Hogy mit tud ez a gép, arról még sokat fognak beszélni. Van egy laboratórium, amely úgy hat az avatatlanra, mint a laboratóriumok szoktak: kicsit szentély, kicsit patika, kicsit konyha.

És végül itt van: Bäck Manci, aki mindezt megalkotta, összehozta, aki tanult, fáradott, költött, talán pazarolt és most tud, és itt akar dolgozni – lehetetlen, hogy valami ne sikerüljön neki. „

Az anonim szerző 88 évvel ezelőtt párját ritkító stílusban alkotta meg újságcikkét. Milyen szép metafora, hogy az ablakok a ház lelkének tükrei! Ugyanakkor az írás pótolhatatlan dokumentum számunkra. Plasztikusan láttatja velünk Bäck Manci fényképész működését a rég múltban. Például a „világos ultra-kék fényszűrők” kifejezés arra utal, hogy napfényműteremről van szó. Valljuk be őszintén, ezen leírás nélkül messzemenően nem tudnánk a kérdésben tárgyilagossá véleményünket kialakítani.

Közismert, hogy ekkor már sok évtizede a fényképészek műtermeit a túlszűfolt, biedermeier stílusú berendezés jellemezte. A 24 éves hölgy a Bécsben látott új világot, a szecessziót óhajtotta új műterme falai közé varázsolni. (Bár biedermeier bútordarabról is említést tesz a cikk.) Ez nem csak lakberendezési kérdés volt, hiszen a cikk is utal az ebből következő „nem üzletemberi, hanem művészi felfogás” szellemére. A bécsi műhely, a Wiener Werkstätte, elsősorban Josef Hoffmann nevéhez fűződően 1903-tól alakította ki az évtizedekre meghatározó belsőépítészeti, iparművészeti irányt. El sem tudjuk képzelni, hogy a fényképszerűen megelevenedő – bizonyára nem olcsón létrehozott – szecessziós összképnek lehetett-e egyáltalán párja Szegeden? Az öltözőszobáról írottak – ahogy kedvet csinál a hölgyeknek eljönni az ovális tükörbe nézni – a mai értelemben vett legjobb marketingnek is megfelelnek. Végül a gép, „az egész intézmény büszkesége”, vagyis a kor technikai szokásának megfelelően a komoly gép nagy faállványon helyezkedett el.

Mindezen miliő messzemenően arra utal, hogy Bäck Manci ugyan meg akart élni munkásságából, de merőben új utakon kereste a boldogulást, nem kívánt ráállni a szakfényképészek kitaposott útjára. Ennek formai bizonyítéka lehet, hogy nem is próbálkozott a már sok évtizede honos fényképészeti termékek előállításával. Bizonyára ezért nem ismerhettünk meg eddig egyetlen egy, a kor szokásához illő, kartonra felkasírozott művet sem tőle. Pedig a fényképészek előnnyel használták ezt a kereskedelmi műfajt, a hátoldal (a verso) reklámfelületként való értékesítésével. Arra szabad következtetnünk, hogy a külföldön tanult fiatal fényképésznő az új műteremben azonnal a modernebb felfogású beállításokkal próbálkozott, s nagyobb méretű papírképeket bocsátott ki a kezei közül. Formai újításával másokat, másképp kívánt lefényképezni – ahogy azt a császárvárosban látta. Szinte ugyanaz a történet, amit legutóbb napvilágot látott remek kötetében Székely Aladárról ír E. Csorba Csilla⁴, csak éppen Székely vidéki iparosság után váltott a művészi irányra. Ő egyébként

nem utolsó sorban Ady Endre exkluzív fényképészeként alkotott híresen maradandót. Talán csak Szeged korlátozta Bäck Mancinkat, hogy ő nem juthatott a zenitre?

Ahhoz képest, hogy a későbbiekben alig találni Bäck Manciról említést a sajtóban, hihetetlen, hogy a műterem-nyitásról még két másik újság cikk is megemlékezik. A „Bäck Manci műterme megnyílt” írja:

elegáns műtermének már állandó látogatója Szeged műértő közönsége, amely nem egyszerű mesterségnek, hanem művészetnek tartja a már annyira fejlett fotografálást – Bäck Manci, ez a kedves, szimpatikus szegedi úrilány, amint szaktekintélyek állítják, valódi művész. Nem sablonosak a beállításai, nem ismert, kipróbált eszközökkel kíván hatni, mert az ő felvételei egy kulturált, sokat tanult, intellektuális léleknek finom elgondolásai. – Bäck Mancinál a műterem-megnyitás nem üzleti vállalkozás, hanem egy tehetséges lány művészi ambícióinak a figyelemreméltó kielégítése.

Tulajdonképpen magunk is már ugyanezen következtetésekre jutottunk a fentiekben.

A másik cikk többek között arról is ír, hogy hol tanult fényképésznünk:

Bäck Manci nemrégiben még egyik legismertebb szereplő volt a korzón, tennispályán, jégpályán, bálteremben s nem kis népszerűség övezte. Egy-két éve visszavonult a lányos szórakozásoktól, komoly életet alapozó munkával foglalkozott, tanulta a fényképészet mesterségét. Egy szegedi fényképésznél kezdte, aztán előkelő budapesti és bécsi műtermekben folytatta tanulmányait.

Sajnos nem találni adatot arra vonatkozólag, kik lehetnek a szegedi, illetve fővárosi fényképészek, akiknek köszönhető Bäck Manci hazai iskolázása.

Bäck Manci datálásai alapján, a korai, már Szegeden készült művei mind a fentebb körülírt ragyogó környezetben keletkeztek. Szép, művészi beállítású felvételnek minősíthető a kontyos nő balprofilú arcma. A lényegtelenebb részek elhalványításával az arc karaktere jobban emelkedik ki.

Már a Kis Fotótékában is közzétett Király-König Péter felvétel nagy tónus különbségeivel igazi művészi munka. Az 1870-ben az ausztriai Rosegben született férfiú bencés rendi tagság után zeneakadémiai tanulmányokat folytatott, s Szegedre kerülve 1904-től 1933-ig a Városi Zeneiskola igazgatója volt. 2000 óta az ő nevét viseli a jó hírű szegedi zenepedagógiai intézmény. Felesége Juhász Margit, a költő testvére volt.

A Juhász Gyula fotóábrázolásairól közzétett kötetben⁵ négy Bäck Manci felvétel szerepel a költőről, mind „1920 karácsonya előtt” datálással. A Budapesten őrzött fénykép is remek analízist nyújt a háborgó lelkű poétáról⁶ Nyilvánvaló, hogy a költő nem csak ezen egy alkalommal ült Bäck Manci lencséje elé, s elképzelhetjük, hogy a szerencsétlen sorsú, félénk költő többször is járt a fentebb leírt műteremben. Egy szilveszter estét itt is töltött. Az 1920 „Karácsonya előtt” készült felvételek aktualitása talán az lehetett, hogy a költő november 14-én tartotta székfoglaló előadását a Petőfi Társaságban, amikor is a Nefejejs című ciklusából olvasott fel.

Mivel a fotográfusnő édesapjának az elhalálási éve 1922, az apáról készített felvétele is 1920-1921-re tehető.

Bäck Manci művészi kísérletező kedvét bizonyítják akt felvételei is. A nemrég Franciaországban⁷ és Budapesten⁸ is kiállított nagyszerű előregörnyedő felvétel 1920-ban készült. A keletkezés évét, az itt nem bemutatott, de datált nemes eljárással készült változat igazolja.

A gyönyörű, fiatal leányról készített, modern-felfogású képen nyilvánvalóan a művészi megfogalmazás érdekében alkalmazta a hajcsatot, a szörme öltözetet és a nagy ívű dekoltázst. A kópia

82 éves, de ma is büszkeségére válhatna bármelyik alkotónak – igaz, a fotózás effajta divatja már elmúlt.

Más típusú felvétel a hasonlóan 1921-ben készült alkotás (11. kép), amely Gergely Sándor (1889 – 1932) szobrászművész ábrázolja⁹. Az aktivista művész egyéniségének kifejezésére Bäck Manci találóan alkalmazta a markáns beállítást.

A modellek ismert életkora alapján a húszas évek elejére kell tennünk a két színezett képet is. A vallási hangulatot árasztó beállításban Móra Ferenc író Panka leányát (a későbbi Vésztis Ferencné) láthatjuk. A másik felvételen egy másik szegedi notabilitás, a gázgyári igazgató Pongrácz Albert Panka leánya kosztümös ülő képe olyannyira igyekszik a szemlélőben valamilyen déli nép alakját felidézni, hogy a modell, az ottani szokás szerint fején egy lapos kosarat egyensúlyoz. Mindkét papírkép kézzel színezett. E munkaigényes és gondos eljárás elég megszokott volt abban az időben. Bäck Manci működésének fő irányaitól kissé elüt ez a tevékenység.

Néhány képen nem a szépen kiírt teljes nevét használja szignóként, hanem mesterjegyet használ, például a 15. és 16. számún, monogramjának egybeölelkező betűit egy körben elhelyezve. Az első felvételen egyébként a szép női arc kihangsúlyozására a részletek háttérbeszorítását használta a fotográfus. A könnyed fátyol is a művészi megjelenítést szolgálja. Messze nem tudni, hogy egy megrendelő magas szintű igényeit elégítette ki Bäck Manci, vagy esetleg saját elképzeléseket tesztelve kosztümös beállításokkal kísérletezett.

E tekintetben szinte hihetetlen, de csupán egy kiállítási szereplésére sikerült rábukkanni. 1921-ben Budapesten a Városligeti Iparcsarnokban került sor az Országos Fényképész és Rokoniipari Kiállításra „június 25-től július 11-ig”. A „Szakfényképészek” kiállítási tételei között a 40. számú: Bäck Manci, Gömöry Sári, Ruttkay és Vittkay fényképészek, Szeged kollektív kiállítás portrékból”. További indirekt bizonyíték arra vonatkozóan, hogy fényképészünk nem sokat adott a nyilvánosság előtti megmérettetésre, hogy a valaha díjat nyert fényképészeket teljes alaposággal összegyűjtő műben nem lelhető fel a neve¹⁰. Igaz, úgy tűnik ez általános volt a szegedi (szak)fényképészek között, mert a Szegeden 1938. július 16. – augusztus 15. között sor került II. Nemzetközi Művészi Fénykép kiállítás méltatásában egyetlen helyi fényképész résztvevő sem szerepel.¹¹

A 16. számú kép megfogalmazása a festői elemek előtérbe kerülését sejteti. A szándékosan sötét ruhába bújtatott és fekete vállkendővel letakart modell esetében más eszközökkel esik az arc éleire a hangsúly, mint a megelőző fotón.

Gyermekek fényképezni, még ha sokszor nehézségekkel is jár, hálás feladat. Talán hatványozottan így áll a kérdés, ha saját gyerekekről van szó. A már nem is fiatalon megszült aranyos kisleányt mindenesetre sikerült „komoly” beállítással, s ismét csak az öltözet negatív kontrasztjait felhasználó módszerrel megörökíteni. Még elképzelni is elég, milyen melege lehetett a kis modellnek a körülbelül 1926-ban sorra került felvételezésen.

Ugyanebből az évből származik Bäck Manci raritás-számba menő felvétele, „A Szegő utca nyugat felé”¹². Nem tudni megbízás, vagy önszorgalmú dokumentálás eredményeként, de a Móra Ferenc Múzeum Történeti Tárában nyolc darab, 1926-ban szignált felvétel¹³ található tőle. Mindegyik kép, fekvő alakú, s a lebontás előtt, a szegedi Tabán, az ősi Palánk városrész utcácskáit, árvíz előtti házait örökítette meg. A felvételen a lebontásra ítélt, még „víz előtti” házak mögött, a nemrég befejezett Fogadalmi templom tornyai magasodnak. A nagyarányú városrendezésre az új egyetemi intézetek és

klinikák megépítése miatt volt szükség. (Szegednek 1920 óta van egyeteme, amikor is a kolozsvári egyetem „menekült” ide, de elképzelhető, hogy az oktatási intézetek mennyire nem megfelelő épületekben kerültek elhelyezésre. Különösen érvényes volt ez a betegellátást is végző klinikákra.)

A 19. sz. kép a datálás szerint 1927-ben keletkezett, s az avatott Móra-kutató, dr. Péter László feltételezi, hogy Fischhof Ágotát (1895 – 1976) ábrázolja, aki 1924-ig a Móra igazgatta Somogyi Könyvtár könyvtárosa volt.

Az 1928-ra dátumozott kalapos, estélyi ruhás felvétel egy újabb külön világba vezet. Bár nem tudjuk, hogy a modell nem volt-e esetleg maga is színész, inkább elképzelhető, hogy a későbbi színes képekkel együtt – a Bäck-műteremben komponált színházi beállítások egy példánya.

A következő két képen a szokványosabb álló és ülő akt-felvételek bemutatására is mód van. A 22. kép 1928-ban keletkezett, de az ábrázolt leány ugyanaz, mint az 1922-ből származó „Ülő leány”. Hat év távlatában is ugyanazzal az akttal foglalkozott tehát fényképészünk, ami kitartó útkeresésnek számít.

Érdekes felvétel az „Önarckép”, a merengő, elmélázó arckifejezéssel. Csupán ennek a felvételnek és két másiknak (32. és 38.) a hátoldalán látható gyári jelzés. A többi papírkép nagysága milliméterekkel eltér egymástól. Feltételezhető, hogy a műteremben nagyobb ívekből kerültek lesza bda lásra a pozitív papírok.

S volt pillanat, amikor férjét, a hivatásánál fogva is szigorú ügyészt ültette a műterem székére. A felvétel-technika itt egyáltalán nem archaizáló. A szinte mindig ugyan úgy kinéző, mondhatni kortalan Szekerke doktor korát ezen a felvételen is nehéz megállapítani, de az időpont bizonyára nem sokkal későbbi, mint 1924, amikor a feleség a 36 éves férjet újszülött kisleányukkal fényképezte le (lásd Életút).

A kor szellemét követve és felhagyva a teátrális beállítások és romantikus megjelenítések gyakorlatával, a modernebb felfogású felvételeken testvéreit, elsősorban hűgát tudjuk bemutatni. Igaz, egyértelműen már ilyen munkának számít az 1920-ban készült Király-König Péter felvétel is. Az estélyi ruhás, csokornyakkendő s, kezében fehér kesztyűt tartó öcs, Bäck Pál felvételén a fotográfus csak az arc egyik oldalát világította meg, az elképzelése szerinti hangsúlyok kidomborítása érdekében. A felvételen dátum nem szerepel, de feltétlenül csak a harmincas évek első felében készülhetett, mert sajnálatos módon, a fiatal ember 1936-ban elhalálozott.

A következő két felvételt hűgáról, Liliről készítette fényképészünk, s a művek a kor legelénjáróbb hazai megfogalmazásaival egyenrangúnak tarthatók. A hajviselet az évtized divatjára utal, s az ülő modell ruházata remekül megkomponált, a kéz elhelyezése a régi festményeket idézi, az arc mélyen elgondolkodó. Természetes, hogy az élesre állítás tökéletessége révén a háttér rajzolat egybefolyó, eljelentéktelenítő részt képez. Mestermunka az arcot finom, díszített csipkével sejtelmesen leplező felvétel is. A szőrmeöltözék és a nyaklánc ugyanaz, mint az előző felvételen. A kor nagy divatja volt ez a fajta kalap. Charlestont nem is lehetett másban járni. A fotográfus gondosan választotta ki a példányt, hogy fémrészek is ékeskedjenek a kalapon.

A harmincas évek első feléből következő felvételek egy újabb változásról tanúskodnak. Megszűnnek a fülle d t levegőjű műtermi beállítások, a maguk nemében nagyszerű to b zódó öltözékek és kiegészítők használata, s a modernizálódás jegyében, a teljesen homogén, többnyire világos háttérű, mondhatni fiatalos beállítású felvételek következnek. A fotográfus még azt a „sza-

bálytalanságot” is megengedte magának, hogy a fejből „levágjon” egy részt (27. és 31. sz. kép).

Egy ismeretlen fiatal szép leányról komponált kép a 29. számú alkotás. Most is modern ruha és gyöngysor ékesíti a modellt, s árnyék-gazdag puha fények láthatók a beállításon. A 30. sz. képen e könyv szerzőjének az édesanyja látható, akiről mindig, mindenki mondta, hogy nagyon szép nő volt. Leánykori neve dr. Serafin Margit, német és olasz nyelvet tanított a leány gimnáziumban. Figyelemreméltó a csíkos kihajtó, mint fekete-fehér felvételen fotogén elem használata. A következő felvétel, a csak a bájos leányarcra koncentráló megfogalmazásával egészen egyedi a sorozatban. A szépen megvilágított szőke hajtincs felett fejre feszülő sapka ad érdekes kontrasztot.

Bäck Mancsi ritka, nem portré alkotásai között láthatjuk a „Vitorlás a Tiszán”-t. Az 1945-ben felrobbantott híd alatt suhan el a vitorlás, jelezve, hogy számos más vízi sport mellett ezt is űzték a szőke Tiszán. A felvétel csak más vízi alkalmatosságból készülhetett. A kép baloldalán a távolban látható gyárképményes épület a Pick-szalámigyár.

Az 1934-es datálású családi kép szerintünk bizonyítja, hogy a modern beállítások keresése mellett a fényképésznek megélhetési okból hagyományos felvételeket is kellett készítenie. Három generáció ábrázolódik. A nagymama, Gárdonyi Benedekné (később dr. Otte Pálné) mellett két leány gyermeke, mögötte fia, dr. Gárdonyi István áll. Két szélen a vők, baloldalon Müller Antal, jobb oldalon Simonffy István (1889 – 1957) vezérőrnagy és a 3, illetve 2 gyermek¹⁴.

Szép komoly kép ábrázolja a fényképésznő immáron tíz év körüli leányát, Marikát (34. sz. kép). Ismét minden feketében tartva, hogy az arc nemes éle karakterisztikusan rajzolódhasson ki.

Kissé problematikus helyzetet teremtenek a magát Bäck Mancit ábrázoló képek. Míg kettőn egyértelmű szignó és dátum van: „Fuchs Hajnalka 1934”, a többi nem tudni,

hogy ki által készített. Azonban jogosan lehet arra gyanakodni, hogy ezek a beállítások a kísérletező kedvű fotográfusunk próbálkozásai, függetlenül attól, hogy az expozíciót egy tanítvány, vagy ő maga önkidóval végezte el. Feltehetően arra is jók voltak ezek a felvételek, hogy mutatvány példányként választási lehetőséget, ötletet adjanak az új kuncsaftoknak az órájuk elkészítendő felvételek előtt. Fuchs Hajnalkát, az akkor 25 éves munkatársat ábrázolja a 35. kép, továbbá az Életút fejezetben látható felvétel, a mesterével együtt, a műterem erkélyén.

A 36. képen Erdei Ferenc (1910 – 1971) látható fiatal korában. A Magyar Tudományos Akadémia főtitkára, majd alelnöke volt, kétszeres Kossuth-díjas, jelentős politikai tevékenységet fej-

Nagyszerű kép, a már korábban is reprodukált Mezei Mária felvétel. A Juhász Gyula Fotótékában a későbbi színésznőről van egy kép, ahol „Mezei Macsi”, az Árpádházi Szent Margit Gimnázium (ahol 1928-ban érettségizett) tanulója, a Sternberg Sándor által készített felvételen, a derűs Juhász Gyulával együtt látható. A Színházi Élet lapjain is megjelent felvétel arról számol be, hogy az akkor kissé molett kislány megnyerte a szegedi strandon rendezett szépségversenyt, ahol a zsűri elnöke a költő volt. A színésznő a Rózsahegi színiskola elvégzése után vidéki színházakban sikert, sikerre halmozott és 1935-ben került Budapestre, ahol az ötvenes évekig tartott fényes karrierje. A legendás színésznő (1909 – 1983) édesapja Szegeden volt ügyvéd. E kép nyilvánvalóan a harmincas évek második felében, a művésznő egy hazlátogatása során készülhetett. Öltözeke Az úri lány című, akkortájt a fővárosban műsoron volt Zilahy darab szereplői kosztümére emlékeztet.

A kötet szinte legszebb szignója és egyértelmű datálása látható a nagyméretű papírképen, ami egyáltalán nem mondható jelentős művészi felvételnak, viszont e kötet szerzője ábrázolódik rajta, még két éves kora előtt. A fotográfusnő mindenestre elérte, hogy a fiúcska az édesanyjával együtt kellően fogmutogatóan nézzen valami érdekességre, hogy a kép balprofilból megszülethessék.

[illegible][illegible][illegible]

ÉLETÚT

Bäck Margit 1891. december 25-én született a Felvidéken, közelebbről a Nyitra vármegye Vágsellye járása Vágvecse nevű falucskájában. A községnek 1910-es adat szerint 1078 magyar és szlovák lakosa volt.¹⁷ Az 1939-ben, nyilvánvalóan az I. Zsidótörvény miatt szükségessé vált származási dokumentumok céljából beszerzett és mellékelten bemutatott anyakönyvi kivonat szerencsénkre biztos támpontot ad fotográfusunk születési adataira vonatkozóan. Megemlítésre méltó, hogy miért használt a „Rabbiság” Vágsellyén magyar nyelvű űrlapot, s miért töltötte ki az adatokat magyar nyelven? Mert az 1938-as I. Bécsi döntés értelmében a Felvidék részeként ez a terület is visszakerült Magyarországhoz. Az anyakönyvezést végző nagyobb település egyébként Sala néven található a mai térképeken, míg Vágvecse szlovák neve Veca.

A Kivonathból derült az is ki, hogy Margit édesapjának foglalkozása fakereskedő volt. Szerepel az is, hogy Bäck József 1861. június 7-én született, de nem tudhattuk hol. Mivel a Szegedi Zsidó Hitközség-en megtalálták az anyakönyvi bejegyzést¹⁶, bizonyítást nyert a Bäck ág szegedi eredete. Bäck József 1922-ben, Szegeden halálozott el, s a szegedi zsidó temetőben, a családi sírban nyugszik a feleségével Singer Bertával és egyik fiával (lásd később) együtt. Az anyakönyvi kivonaton egyébként a bába és a kántor neve is szerepel.

A családi fényképek tanúskodnak Mancsi gyermekkorának pillanatairól. A közeli Érsek-Újvárott, Mayer Sándornál készült baba-képe és egy későbbi is. Budapesten is meg kellett, hogy

forduljanak, mert a Mai Manó műteremből származó fénykép, a gyermek korát figyelembe véve körülbelül 1896-ból származik, s talán feltételezhető, hogy mint annyi magyar család, ők is a millenáris ünnepségek miatt tettek Budapesten látogatást.

Tíz évvel később a család még nyilvánvalóan Vágvecsén élt, ami mellett Bäck Margit 1901. augusztus 28-án kiállított, a népiskola negyedik elemije elvégzéséről tanúskodó Bizonyítványa szól. Tanulmányait kitűnő eredménnyel végezte, csak szépírási, ének és rajz osztályzata volt jeles.

Margit iskolai bizonyítványaiból következtethető, hogy ha az elemi befejezése után mind a hat osztályt Szegeden végezte a felsőbb leányiskolában, akkor a családnak 1901-ben kellett az apa szülőföldjére költöznie. Harmadik dokumentumunk mindenesetre egyértelműsíti, hogy Margit a szegedi felsőbb leányiskolában a hatodik osztályt végezte el 1907-ben, minden tantárgyból kitűnő érdemjegyet szerezve. Szorgalma „nagy”, írásbeli dolgozatainak külső alakja „csinos” rögzíti a ma már kissé szokatlan iskolai nyelvezet.

A korai szegedi évekből származik a Brenner testvérek Fényképészeti műtermében készült felvétel, melyen jobbról a negyedik Bäck Margit. Korát tekintve biztosak lehetünk benne, hogy ekkor a felsőbb leányiskola diákja volt. Szóba jöhetne, hogy a tíz, hasonlóan hajviseletű, fehér blúzós kislány között ülő, szintén fiatal nő a pedagógusuk. Nemet kell mondanunk, mert rendelkezésre áll az iskola és jogutódjainak centenáriumi Évkönyve¹⁸, mely Margit vezetéknévét ugyan betűhibával sorolja fel (Böck), de pontosan 11 tanuló volt, a hat osztály elvégzése után, 1907-ben végzetek között! Akkor még csak hat évig tartott a középiskolai oktatás, s az Évkönyv szerint először 1920-ban érettségiztek nyolcadikosok. Elfogadható, hogy az emlékezetes kép a végzősökről készült, akiknek a tudományos publikációk szerzőjeként is említett dr. Tedeschi Borbála volt az osztályfőnöke. Ekkortájt olyan nagy esemény volt a felsőbb leány iskolások végzése, hogy a Szeged és vidéke lap két híradást is szentel Bäck Mancsi osztályának, említve őt magát, mint „keresetlen

egyszerűséggel és azért igen finoman” szavalt, majd mint a Kass Otthon termeiben rendezett fényes bál csinos résztvevőjét.

Az iskolai évek alakulását a következő Bizonyítvány rajzolja elénk. A hat osztály után tehát Bäck Margit a szegedi Nőipariskolában folytatta tanulmányait. Jó erkölcsi magaviselet és „igen szorgalmas” megjegyzés mellett, csipke verés-en kívül most is mindenből a legjobb osztályzatot érdemelte ki.

Feltehetően ebben az időben készülhetett az ismeretlen fényképész által készített szabadtéri felvétel, amelyen Bäck Manci, nyolc leánytársa között jobbról a másodikként ábrázolódik.

Szóbeszéd járja, hogy Bäck Manci fiatalon Bécsbe került fotografálást tanulni, az ott élő apai rokonokra támaszkodva. Mint az ott készült felvételek elemzéséből láthatjuk, biztos adatunk nincs arra vonatkozóan, hogy 1909 és 1913 között pontosan mikor időzött a császárvárosban. Szeged nagy költőjének, Juhász Gyulának 1914-ben írt verssorai¹⁹

Anyakönyvi szám:

30
FILÁN
30/1907/8

A SZEGEDI
ÁLL. SEGÉLYEZETT NŐIPARISKOLA
ÉVI BIZONYÍTVÁNYA.

Bäck Margit
I. osztálybanbeli rendes tanuló
született 1891. év december hó 25. n Vág-Vecsen
az 1907/8-iki tanévben a fentebb elnevezett bizonyítványt nyerte.

OSZTÁLYZATI FOKOZATOK:

Magaviseletből	Szorgalomból	Előmenetelből
jó (1)	igen szorgalmas (1)	jó (1)
megfelelő (2)	szorgalmas	jó (2)
kevésbé megfelelő (3)	nem eléggé szorgalmas (3)	elégséges (3)
nem megfelelő (4)	hanyag (4)	elégtelen (4)

nyújtanak biztos időbeli eligazítást, hogy a fotográfusnő már az I. Világháború kezdeti éve előtt Szegeden működött:

1. változat

Hízolgőn mindenkit levesz,
A Bäck Manci fényűzése ez!

2. változat

Fölveszi, akit levesz,
Ugyan ki is lehet ez?
Fényűzése ez neki,
Míg egy jó kép - elveszi.
Bäck Manci.

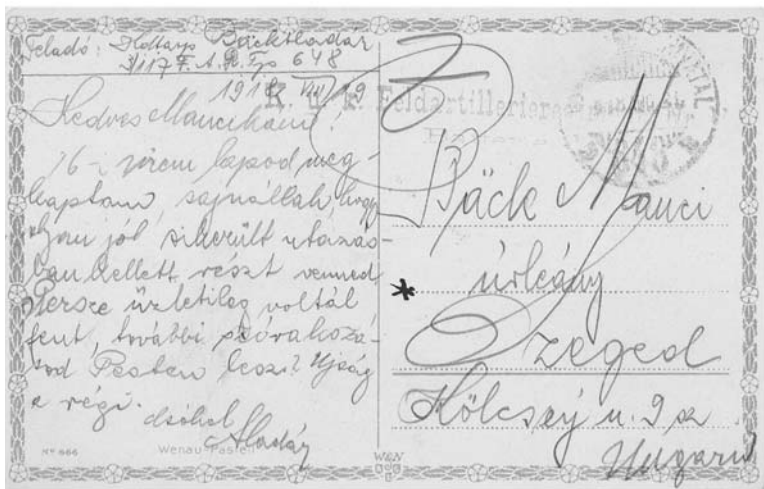
A játékos verssorok csak úgy születhettek meg, ha a költő már évek óta „tapasztalta” a fotográfusnő működését, feltehetően már akkor személyesen ismerve őt. Egyik verseskötetét „Bäck Mancinak, a portré poétájának” szöveggel dedikálta.²⁰ Nem sok fényképész mondhatja el magáról, hogy egy neves költő versbe foglalta. A modern korból ismerjük Kassák Lajos Vattay Elemérhez írt versét.²¹

S még egy érdekes irodalmi adalék: ugyanúgy az 1914-es évre datálva olvasható Juhász Gyula összes verseiben²², az egyes neves szegedi alakokat kedélyesen megörökítő Aktuális strófák között.

Torony alatt égbe nőni bajos,
Amikor most Balogh ott a Lajos,
Jön idő még, ezt mindenki tudja
S befelé áll majd a Szekerke rudja!

Az utalás a jogászdoktor Szekerke Lajosra vonatkozik, aki hét év múlva feleségül fogja venni Bäck Mancit! Hogy ekkor is ismerték-e már egymást, azt nem tudhatjuk.

A teljes terjedelemben idézett újságcikk bizonyítja, hogy a külföldön tanult és már a városban dolgozó fotográfus 1915-ben nyitotta meg műtermét. Az írás egyértelmű bizonyíték arra vonatkozóan is, hogy a fényképésznő be is költözött a Kölcsey utca emeleti lakásába, ahol 1921-ig élt. Az épületet Szegeden Patzauer háznak hívták, a több generáción át tulajdonos családról elnevezve. Az 1927-ben a Kálvin téren fúrással nyert ásványvizet Patzauer Dezső bérelte és a forrást valamint

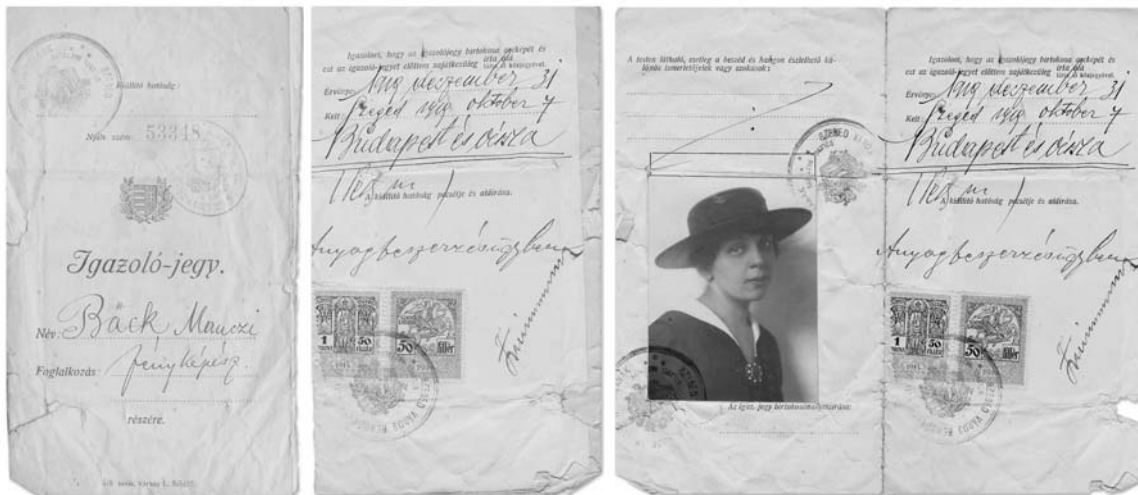

a vizet Anna leányáról nevezte el. Később vezetéken hozta a vizet a Kölcsey utca 11. háza pincéjébe, hogy lehűtés után palackozhassa.²⁰ Ismeretlen okból, több alkalommal látható, pl. postai címzésén, hogy 9. számnak írták az épületet.

A fotográfusnő életútjának egy apró dokumentuma, hogy 1916 júliusában a Mura szűk völgyében lévő, Graz-közi Frohnleiten szanatóriumában tartózkodott. Ne felejtjük el, ebben a hónapban az I. Világháború eseményeként a keleti fronton Brusilov tábornok vezette orosz áttörés zajlik, s a nyugati fronton szorongatott helyzetben vannak a németek. Nem tudhatjuk, hogy netán tüdőbetegség volt az ok, vagy levegőkúra más szempontból. A levelezőlapot édesapja Josef Bäck aláírással németül írta 25 éves leányának! Bizonyosság, hogy a szülők (nem magyarul, szlovákul, vagy héberül, hanem) németül érintkeztek gyermekeikkel.

El lehet gondolni, hogy a háború utolsó éveiben, a nyilvánvaló napi nélkülözések között, a fényképészeti tevékenység nem virágozhatott. Két futott levelezőlap ad értékes támpontokat. A pontosan dátumozott „Zárt-levelezőlap” szerint, 1918. július 25-én édesapja megint csak németül ír neki, mint fürdővendégnek, a Tátra-Lomnic-ra. Alig egy hónappal később, bátyja, Bäck Aladár egy K. u. K. tüzérségi csapattól 1918. augusztus 19-én írja neki: „Kedves Mancikám ! 16.-i lapod megkaptam, sajnállok, hogy olyan jól sikerült utazásban kellett részt vened. Persze üzletileg voltál fent, további szórakozásod Pesten lesz? Újság a régi csókol Aladár,„. A fenn lehet, hogy Bécs? Mindenesetre ekkor, a háború vége előtt Szegedről el-elmozdult a fényképész. A címzés szerint fotográfusunk lakcíme Kölcsey utca 9.

Bäck Manci már ezekben az években is kapcsolatban volt a haladó értelmiségi körökkel. A későbbiekben fennálló barátsága Gergely Sándor szobrászművész feleségével ekkor alakult ki. A szobrász 1918 és 1920 között tartott fenn műtermet Szegeden, ahol 1919-ben emlékezetes kiállítása volt Moholy-Nagy Lászlóval. Bäck Manci többször készített fotóreprodukciós munkákat Moholy-Nagy számára. A fiatal tehetséges művészt Juhász Gyula hozta fel a műterembe. Miután fényképészünk a tevékenységeért pénzt nem fogadott el, hálából a „Kézimunkázó nő” kréta-rajzot kapta, mely 1970-ben került a szegedi Móra Ferenc Múzeumba. A fotográfus egy 1974-ben kelt levelében említi, hogy egy nagyobb méretű, tájképet ábrázoló festményt is kapott Moholy-Nagytól, de az elkallódott.²⁰ Mint tudjuk, a festőművész 1919-ben végleg elhagyta Magyarországot – s meg is indult a világhír felé vezető úton.

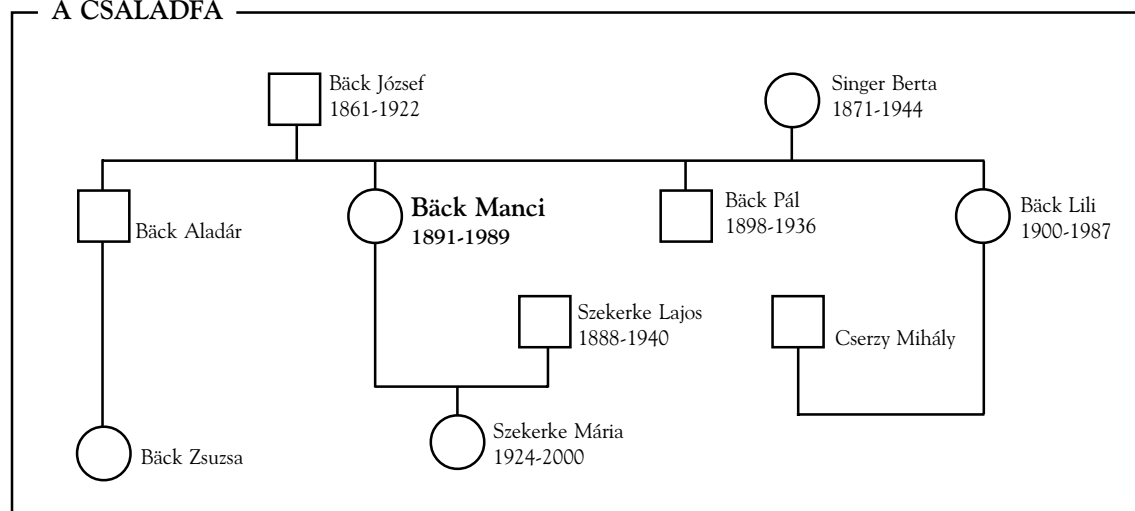
Szeged sorsa speciálisan alakult a nagy háború végnapjaiban. 1918. október 22-én a Fekete Házban létrejött a Szegedi Nemzeti Tanács. Decemberben a Tisza bal parti Újszegedet a szerb csapatok, majd néhány nap múlva magát a várost a franciák szállták meg. Utóbbiak egészen 1920 márciusáig állomásoztak itt!

Mindeközben fényképészünk 1919. október 7-én Igazolólapot kap, mely december 31-ig volt érvényes, Budapest oda-vissza utazásra, „anyagbeszerzés ügyben”. Tehát beindult a fényképészeti élet! Az igazolást 2 korona lerovása ellenében a Szegedi Városi Rendőrkapitányság állította ki, s a francia hatóság ellenjegyezte. Miért tartalmazhat a sok-pecsétes hivatalos papír helytelen születési évet? Bäck Mancik akarta volna magát három évvel fiatalabbnak feltüntetni? Ekkor is Kölcsey utca 9. szerepel lakóhelyként.

Következzék a sok tekintetben homályos életrajz egy teljes mértékben következtetéses, tehát spekulatív eleme. A Délmagyarország napilap tudtul adta, hogy Lucy Kieselhausen 1921. április 8-án Szegeden a Belvárosi Moziban lép fel. El lehet azt képzelni, hogy Bäck Mancik ezen az előadáson nem vett volna részt? Nehezen, hiszen majd tíz évvel ezelőtt Bécsben készített fényképfelvételt a híres művészlányról. A táncművész fellépését az újság írása, mint „a megtestesült ihlet”-et interpretálta.

Még mielőtt fotográfusunk házasságkötésére térnénk rá, szóljunk a Bäck családról. A család Szegedre kerülése után a Tisza Lajos körút 91. szám alatt lakott és a megélhetést az édesapa, Kárász utca 5.-ben működtetett trafikja biztosította. Illetve ennél többről lehetett szó, mert pl. az 1913-as vidéki telefonkönyv dohánynagyárúsként tünteti fel Bäck Józsefet. Noha ő 1922-ben elhalálozott, 1924-ben az országos ipari címtárban még szerepel a neve a dohánytőzsdék (!) között. Az özvegyen maradt édesanya lakcíme 1931-ben már Széchenyi tér 17. volt. Szinte szerencsésnek mondható,

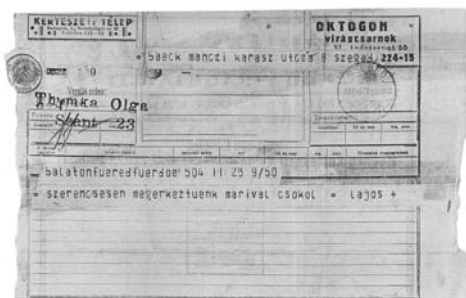
A CSALÁDFA

hogy a 73 éves asszony 1944-ben, az elhurcolás pillanataiban elhalálozott, így nem deportálták, s a családi sírban nyugszik Szegeden. A legidősebb testvér, Aladár a fővárosba került és banktisztviselő volt, leánya az USA-ba vándorolt ki. Bäck Pál, az öcs, fiatalon, 38 éves korban halt meg, úgy hírlik, az I. Világháború frontkatonájaként szerzett betegségei következtében. Szüleivel együtt nyugszik a szegedi zsidó temetőben. A sok fényképen szereplő hűg, Lili, kilenc évvel volt fiatalabb a fényképésznőnél. A Délmagyarország 1927. október 2-i számában olvasható hirdetés szerint gyermekruha

Érdekes kordokumentum az 1927. szeptember 23-i kel-
tezésű távirat. Biztos támpont, hogy a sokat utazó családból

A black and white photograph of a man with glasses and a mustache, wearing a dark suit, holding a baby. The baby is wearing a white lace-trimmed bonnet and a white dress. The man is looking down at the baby with a gentle expression. The background is dark. The photo is mounted on a light-colored card with a scalloped edge. Below the photo, the text "9-29 november" is handwritten in cursive.

ekkor csak az apa járt a kislánnyal Balatonfüreden. Mint annyi más alkalommal, Szekerke doktor most is azonnal tudatta feleségével a szerencsés megérkezést. Érdekesség, hogy a férj is „Manczi”-t diktált a távírdász kisasszonynak. S ami számunkra meghatározóan fontos, ekkor már a Kárász utca 8-ban laktak.

Az 1931-ből származó dokumentumon, vasúti igazolványának arcképe varázsolja elénk a fotográfusnőt, a kor divatjának megfelelő kalapban.

A fotográfusnő férjére vonatkozó érdekes adalékot tudhatunk meg Fejér Zoltán Dulovits könyvéből²⁴. Amikor a fényképész, feltaláló 1937 novemberében Szegedre készült, előadást tartani az éjszakai felvételekről, azt tanácsolták neki, előzetesen ajánljon fel 30 x 40-es nagyítást az Idegenforgalmi Hivatal vezetőjének, dr. Szekerke Lajosnak. Tehát a város tiszti ügyész ezen társadalmi funkciót is ellátta. Egyébként 1937/38-ban a Rotary Club Szeged elnöki tisztségét töltötte be. Az ezzel járó feladatokat két évvel azelőtt Szent-Györgyi Albert, a szegedi egyetem akkor még nem Nobel-díjas egyetemi tanára látta el.²⁵

A Szekerke-Bäck házaspár bizonyára aktívan részt vett a köreikhez tartozók társasági életében, amit itt csupán két felvétel illusztrál. A farsangi mulatságon jelmezbe öltözöttek között balról a második Bäck Mancsi és őt követi a sorban férje. A másik, feltehetően évekkel később készült „komolyabb” dokumentumon, egy nagypolgári lakásban, vagy esetleg Auer Lajos fényképész Kárász utca 7. alatti műtermében láthatjuk a hús jelenlevőt. Ugyanis a hátlapon látható pecsét tanúsága szerint a felvételt Auer fényképész kolléga készítette. A három hölgy közül a balszélen ülő Bäck Mancsi, míg férje balról a negyedik az állók között. A két világos ruhás hölgy mögött-közt álló szemüveges férfiú dr. Dettre János (1866 – 1944) ügyvéd²⁰, Juhász Gyula és Móra Ferenc közeli barátja, aki az 1918-as történelmi időben a város főispánja lett. Emiatt aztán 1925-ig külföldön tartózkodott.

Több adat, pl. a fenti társasági kép és az Erdei Ferencről készített felvétel alapján fel lehet tételezni, hogy fényképészünk több mint két évtizeden át aktív kapcsolatot tartott fenn a városban lakó, vagy ott megforduló

szellemi elittel. Nem lehetetlen, hogy a már említetteken kívül ismerte, vagy fotografálta József Attilát, Radnóti Miklóst, Szent-Györgyi Albertet, Tolnai Gábort is.

Az is tudott, hogy a társasággal, majd kitüntetéssel gyermekükkel gyakran jártak a Fészek névre hallgatónak, a Tiszán ringó úszóházba.

Miután néhány évet a Kárász utca 8. sz. alatt laktak, ahol a műterem is funkcionált, a harmincas évek elején Szekerkéék a Tisza Lajos körút 52. alatti Reök palotába²⁶ költöztek a II. emelet-

re, ahol Bäck Mancsi műtermet is fenn tudott tartani. A ház építészetileg a város egyik ékessége.²⁷ A szecessziós alkotás Magyar Ede, a tehetséges építész, aki 35 évesen önkaratából vált meg életétől, tervei szerint 1907-ben épült fel. Az épület homlokzata a zárt és nyílt erkélyek váltakoztatása révén plasztikusan tagolt. A bemutatott képeslap mindjárt a felépítés után készült, s elfogadhatóvá teszi azok véleményét, akik Magyar Edét a magyar Gaudinak nevezik. Szerencsések vagyunk, hogy rendelkezünk felvételekkel, melyek egyike Bäck Mancit két segítőjével (az egyik Fuchs Borbála) a ház erkélyén örökítette meg. A lakás négy szobás volt, a műtermet az ebédlőben rendezték be. Esetleg a szecessziós épületbe költözést még mindig az a gondolat vezérelte, amely másfél évtizeddel korábban, ebben a stílusban alakította ki a Kölcsey utcai műtermet?

Igen érdekes az 1937-ben keletkezett családi útlevél. A hármas fényképen a férj 50 éves, fényképészünk 46 és kisleányuk már 13. A határátlépések alkalmával kapott bepecsételések alapján 1937-ben három hetet Németországban voltak, míg a következő évben olaszországi tartózkodás miatt oda-vissza is átlépték a német határt. A család sokat utazott, kizárólag vonaton.

1940-ben váratlanul, éjszakai álmában érte a halál Szekerke főügyésszt. Már zajlott a világháború, s az özvegy és az árván maradt gimnazista leány elé nem rajzolódott kecsegtető jövő. Marika ugyanabba az iskolába járt, amelyikbe korábban édesanyja, de az intézmény neve 1922-től már Árpádházi Szent Erzsébet Leánygimnázium volt. 1942-ben érettségizett, majd kémiai tanulmányokat folytatott a szegedi egyetemen. A vészterhes időkben bántódásuk nem esett.

Az 1946 áprilisi Igazolvány tanúsítja, hogy „Dr. Szekerke Lajosné fényképész iparos ellen igazoló eljárás nem tétetik folyamatba”.

Bäck Mancsi életének szegedi szakasza 1950-ben lezárult. Miután leánya, az egyetemi vegyész munkájának további művelése céljából 1949-ben a fővárosba került, édesanyja egy év múlva követte őt. A második vasúti igazolvány bizonyítja, hogy a fényképésznő 1950-ben még Szegeden tartózkodott, de az amúgy is már csak szövetkezeti formációban művelhető mesterségét ekkor, életének 58. évében feladta.

Bár Budapesten még több mint 38 évet élt, fényképész munkát többet már egyáltalában nem folytatott, felszerelése lassan elszármazott a Bem utcai lakásból, ahol élete végéig lányával kettesben lakott. Az utolsó tíz évét magatehetetlenül, ágyban fekvéssel élte le. A halál élete 98. évében, 1989. január 9-én ragadta el. A férje mellé temették, a Szeged-Belvárosi temető dísz táblájába.

ÖSSZEGZÉS

Emléket kívántunk állítani Bäck Mancinak, aki már az I. Világháború előtt fényképészként működött Szegeden. Figyelemreméltó tevékenységét ebben a városban több mint három évtizeden át hűségesen folytatta. A Bécsben tanultakat kamatoztatva, abban a korszakban kezdett művészi fényképezéssel foglalkozni, amikor a vidéki fényképészek többsége, a megrendelők kielégítésére jobbára csak kereskedelmi tevékenységként űzte a fényképész mesterséget. Működése alatt folyamatosan közvetlen kapcsolatot tartott fenn a város művészi, szellemi elitjével. Ezek az egyéniségek örömmel nyugtázták a modern fényképeszeti törekvéseket és szívesen álltak Bäck Mancsi fényképezőgépe elé.

Az adott több mint három évtized alatt alapvetően megváltoztak a fényképezés műszaki, esztétikai és kereskedelmi jellemvonásai. Fényképészünk törekvései leginkább a művészi megformálások változtatásain érhetők tetten. A szecsesziós berendezésű műtermében eleinte előnyben részesítette a nemes eljárásokat és a képszélek elmosódottságával tudatosan kihangsúlyozta az arcot. Később portréin az art deco stílusjegyei fedezhetők fel.

Remélhető, hogy e könyv megérdemelten irányítja rá a figyelmet Bäck Mancsi fényképeszeti tevékenységére, amit érdemes újra felfedezni és még tovább fognak bővíteni az ismeretek az elfeledett fotográfusnő életművéről.

FÉNYKÉPÉSZETI ÉLET SZEGEDEN BÄCK MANCI IDEJÉBEN (1915-1945)

T. Knotik Márta sziszifuszi munkával gyűjtötte össze a szegedi fényképészek munkásságára vonatkozó adatokat²⁸. Az 1859-ben kimutatható első fényképész üzlet működésétől 1896-ig publikálta részletes kutatási eredményeit. Bäck Manci szegedi munkásságával egybeeső bő három évtizedre még nem született hazai összeállítás. Ugyanakkor több vidéki város ilyen irányú feltérképezésére van már példa. Ezek közül megemlíthetjük Győr²⁹, Székesfehérvár³⁰, Vác³¹ fényképész műtermeinek a feldolgozását, illetve egy-egy műhely ismertetését (Makó³², Szentés³³). Ezek mind helyénvaló próbálkozások, hiszen nem csak a fővárosban folyt az élet.

Biztos támpontunk van arra vonatkozóan, hogy Bäck Manci 1915-ben nyitotta meg műtermét a Kölcsey utca 11-ben. Több helyen, pl. levelezőlap címzésen Kölcsey utca 9. olvasható. Túl azon, hogy furcsa lenne, ha két szomszédos házban is gyakorolta volna foglalkozását, a mai felvételünk a modern emeletráépítéssel mutatja a Kölcsey utca 11-et, de a régi téglaburkolat pontosan megfelel az 1915-ös újság leírásának, s a 11. szám szerepeltetése okiratban további megegyező bizonyíték, hogy ez a helyes házszám. Viszont sajnálatos módon nem tudhatjuk, hol fejtette ki addig a működését? Ennek már több éve (3-4?) folynia kellett, amire utal az 1914-es Juhász Gyula vers és az, hogy egy komoly, szép műterem beindítása csak már előzetes, több éves sikeres működés után képzelhető el. A dokumentumok azt bizonyítják, hogy amikor a fényképésznő családjával együtt 1927-ben a Csekonics utcából a Kárász utca 8.-ba, az u.n. Rozman házba költözött, akkor a Kölcsey utca helyett a műtermi munkát is itt folytatta. Az újabb költözésre, s így a műtermi munka áthelyezésére 1932-ben került sor a Tisza Lajos körút 52.-be, a Reök palotába. Itt is fenn áll a Kölcsey utcai címhez hasonló (látszólagos) ellentmondás a házszámot illetően. Ezt az épületet a későbbiekben átszámozták és a mai napig 56. számként szerepel.

A többi szegedi fényképész működését és műtermük helyét azon fénykép-példányok egyértelműen igazolhatják, amelyeknek a hátoldalán gumibélyegző használata révén szerepel a cím. (Bäck Manci egyetlen képén sem láttunk ilyet!) További adatokat sikerült nyerni az egykori címtárakból és telefonkönyvekből, valamint Szakács Margitnak a Magyar Nemzeti Múzeum Fotótárában előforduló példák alapján összeállított anyagából³⁴ és T. Knotik Márta személyes közléséből. Mindezen források ellenére valószínű, hogy jelen összeállítás nem teljes. Ennek lehetséges oka, hogy nem mindegyik fényképész szerepelt a telefonkönyvben, vagy nem mindenkinek került produktuma a Magyar Nemzeti Múzeumba (ahogy Bäck Mancinak sem).

Mint ahogy a fővárosban és más városokban is, úgy Szegeden is sok fényképész sűrűn váltotta működési helyét, sőt esetenként egy műteremben egyszerre ketten is dolgoztak, vagy egy fényképész több helyen is fenntartott műtermet.

Összeállításunk alapján állítható, hogy Szegeden élénk fényképészeti tevékenység folyt. A Magyarország kereskedelmi, ipari és mezőgazdasági címtára szerint 1931-ben Szegeden 18 fényképész működött. Ugyanannyi volt Debrecenben és Miskolcon, de Pécsen csak 15, Győrött 11.

Bár a Szeged környéki városokban – Makó, Hódmezővásárhely, Szentés – már korábban is voltak fényképészek, arra lehet gondolni, hogy az I. Világháború befejezése után, a virágzó egyetemi

városban a fényképészek számára a megélhetés nem csak magából a városból származott, hanem a nagy környező területre is vonzerőt gyakoroltak.

Két, fényképszörtörténetileg jelentős napfényműterem is működött Szegeden. A Kölcsey utca 8. sz. alatt, a Kárász utca sarkán állott Próféta sörház melletti épületben már 1869-től dolgoztak, ahogy azt Letzter és Társa hirdette a verso-jukon²⁸. A műterem a XIX. században két felújításon esett át. A század utolsó évtizedében már Keglovich Emil volt a tulajdonos. 1896-tól 1917-ig a Brenner testvérek bérelték az épületet, majd 1911-től az Auer fivérek működtek itt és 1924-ig folytatták tevékenységüket. Még Bäck Mancsi is láthatta a műtermet, majd ismeretlen okból megszűnt a használata. Ma a Külkereskedelmi Bank van a földszintes épületben. A másik napfényműterem – igaz, hogy rossz állapotban és más irányú felhasználással – de ma is látható a Széchenyi tér 2/a udvarán! T. Knotik Márta adatai szerint²⁸ Kozmata Ferenc építtette 1892-ben, de már egy év múlva Kalmár Péter vitte az üzletet, majd többen mások dolgoztak benne. Több adat szól amellett, hogy Rónai Dénes a híres fotóművész fővárosi üzlete mellett itt is műtermet tartott fenn 1920 - 1931 között. A fényképész tevékenység feltehetően a II. Világháború vége felé szűnt meg. Bäck Mancsihoz hasonlóan Gábor Endréről mondható el, hogy jelentős magyar irodalmi alak állt fényképezőgépe lencséje előtt. Az első éves egyetemi hallgató József Attiláról 1924 őszén készített képe ismert³⁵. Egyébként ő az a fényképész, akinek a legtöbb, hat működési helyét tudtuk kimutatni. Mint Magyarországon általában, úgy Szegeden is a fényképészek túlnyomó többsége zsidó származású volt. Az 1941 és 1945 között elhurcolt szegedi zsidók névsorában olvasható sajnos az imént említett Gábor Endre és a 63 éves korú Rutkai Aladár is³⁶.

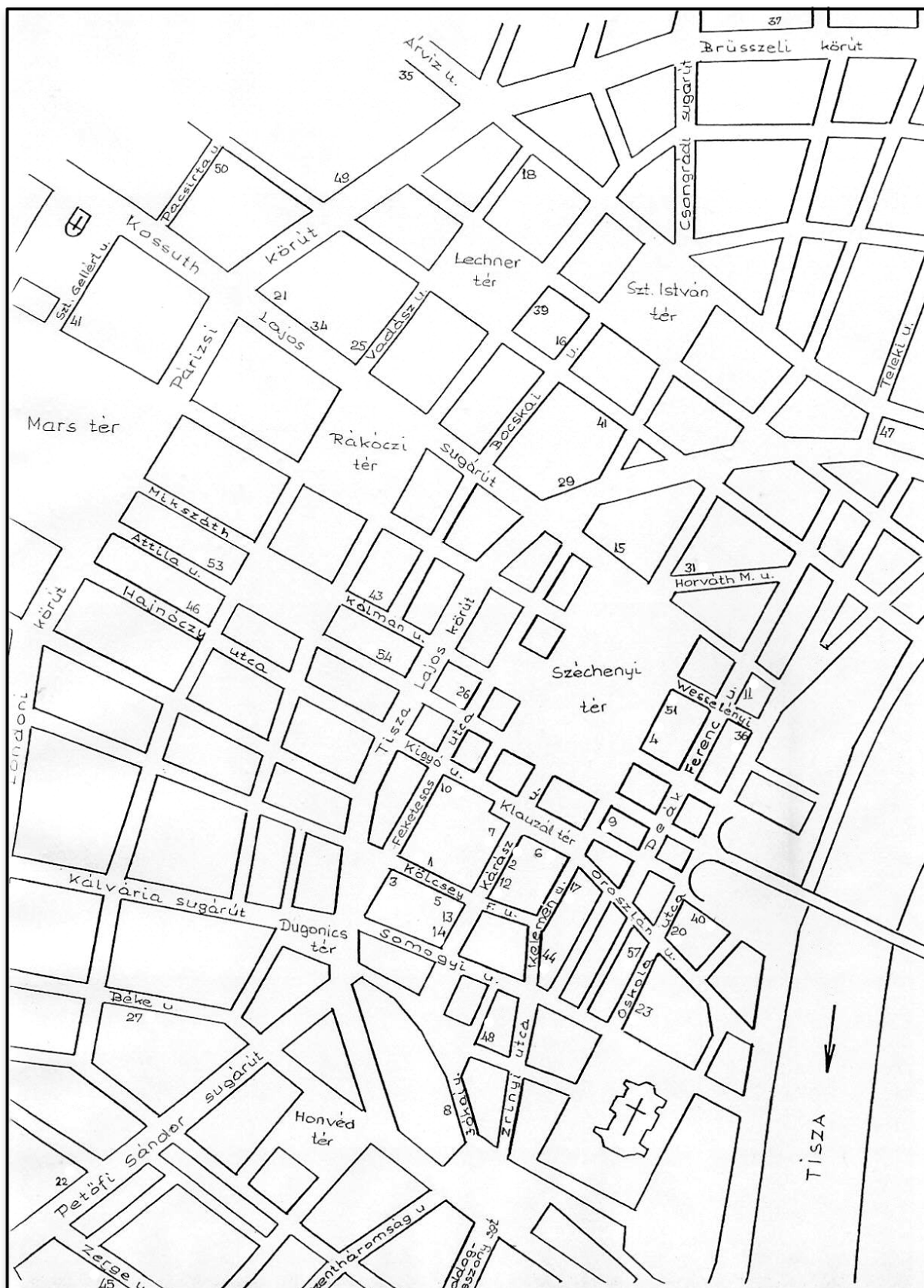
Az összeállítás során az is nehézséget okozott, hogy a fényképészek nevét többféleképpen írták. Továbbá kénytelenek voltunk csak az előzőekben említett forrásokban fényképészként megjelölteket figyelembe venni, s így például kimaradt a felsorolásból Szeged jeles (riport)fényképésze, Liebmann Béla (1899 – 1996). Ő ugyanis nem tartott fenn műtermet és nevét a jegyzékekben mint látszerészt és fényképészeti szaküzlet tulajdonost lehetett fellelteni.

Azonosító szám	Műterem, üzlet címe	Fényképész	Működésének kimutatható évei
	Kölcsey utca 11.	Bäck Mancsi	1915 – 1927
	Kárász utca 8. (Rozner ház)	Bäck Mancsi	1927 – 1932
	Tisza L. krt. 52.	Bäck Mancsi	1932 – 1949
	Széchenyi tér 2/a	Molnár Rudolf	1920 – 1924
		Rónai Dénes	1925 – 1931
		Simonyi Lajos	1931
		Székely Sándor	1932 – 1942
	Kölcsey utca 8. (Auer ház)	Brenner testvérek	1896 – 1910
		Auer fivérek	1911 – 1924
	Klauzál tér 7. (Wagner ház)	Keglovich Emil	1918 – ig
		ö. Keglovich Emilné	1924
		Lintner Ferenc	1930 – 1942
	Kárász utca 7.	Lintner Ferenc	1910 – 1924
		Auer Lajos	1926 – 1940
	Jókai utca 3.	Brenner testvérek	1910 – 1924
		Brenner Viktorné és Rutkai Aladár	1924 – 1930
		Rutkai Aladár	1931
	Kelemen u. 11.	Till Viktor	1918 – 1924

Azonosító szám	Műterem, üzlet címe	Fényképész	Működésének kimutatható évei
	Kígyó u. 6.	Hőgye Sándor	1918
	Deák F. u. 4.	Gömöri Sári	1918 – 1942
	Kárász u. 10.	Rónai József	1933 – 1942
	Kárász u. 13.	Rutkai Aladár	1937
		Vitkay Ilona	1942
	Kárász u. 15. (Herczel ház)	Rutkai és Vitkay	1924 – 1930
		Rutkai Aladár	1933
		Szabados Józsefné	1942
	Széchenyi tér 8. (Jerney ház)	Simonyi Lajos	1930 – 1942
	Bocskai u. 10.	Gábor Endre	1921
	Kelemen u. 7. (Burger ház)	Gábor Endre	1922 – 1927
	Madách u. 41.	Gábor Endre	1928
+	Vasas Szent Péter u. 3.	Gábor Endre	1930
	Oroszlán u. 6.	Gábor Endre	1931
		Szolga Imre	1933 – 1942
	Kossuth L. sgt. 27.	Gábor Endre	1933
	Petőfi S. sgt. 27.	Gábor Endre	1942 – 1944
	Oskola u. 16.	Adler Viktor	1910 – 1916
+	Tavaszi u. 15.	Sternberg Sándor	1924 – 1931
	Vadász u. 2.	Nemcsányi nővérek	1924
	Feketesas u. 13.	Klein Dávid	1924
	Béke u. 16.	Broda Sándor	1925 – 1933
+	Szt. György u. 15. (ma József A. sgt.eleje)	Dőrő József	1930
	Tisza L. krt. 37.	Vincze Sándor	1930
	Somogyi u. 24.	Simonyi Lajos	1924
		Iritz Rudolf	1930 – 1933
		Auer Lajos	1942
	Horváth M. u. 9.	Kováts Béla	1930 – 1942
+	Róka u. 4.	Honti Sándor	1924
+	Róka u. 20. (ma Bem u.)	Sebők Ödön	1930 – 1931
		Honti Sándorné	1933 – 1942
	Kossuth L. sgt. 23.	Dőrő József	1933 – 1942
	Árvíz u. 29.	Janker Géza	1933
	Wesselényi u. 8.	Károlyi Aladár	1933
	Brüsszeli krt. 20.	Mezei Sándor	1933
+	Boldogasszony sgt. 20.	Ring Lajos	1933
	Szent István tér	Sternberg Sándor	1933
	Rudolf tér 5. (ma Roosevelti tér)	Becsky Balázs	1942
	Szent Gellért u. 2.	Brunner Lajos	1942 – 1943
+	Brassói u. 16.	Fekete Aladár	1942
	Mikszáth K. u. 18.	Kozó Mihály	1942
	Kelemen u. 3.	Mezei Simon	1942
	Zerge u. 26.	Segesvári Ida	1942
	Korona u. 10. (ma Hajnóczy u.)	Sternberg Sándor	1942
	Teleki u. 1.	Szabadi Tibor	1942
	Toldy u. 4.	Verebélyi Gyula	1942
	Párizsi krt. 13.	Waber Ferenc	1924 – 1931
	Pacsirta 19.	Waber Ferenc	1942
	Széchenyi tér 3.	Szűcs Imre	1940
+	Zákány u. 24.	Molnár Ferenc	1931
	Attila u. 8.	Weissenberger Jenőné	1931
	Attila u. 18.	Szegedi Iván	1931
+	Damjanich u. 11.	Szegedi Iván	1933
	Aradi u. 6. (ma Victor Hugó u.)	Károlyi Aladár	1930
	gr. Apponyi A. u. 7. (előzőleg és ma Oskola u.)	Dőrő József	1931

SZEGEDI FÉNYKÉPÉSZEK BÄCK MANCI MŰKÖDÉSI IDEJE ALATT

HIVATKOZÁSOK

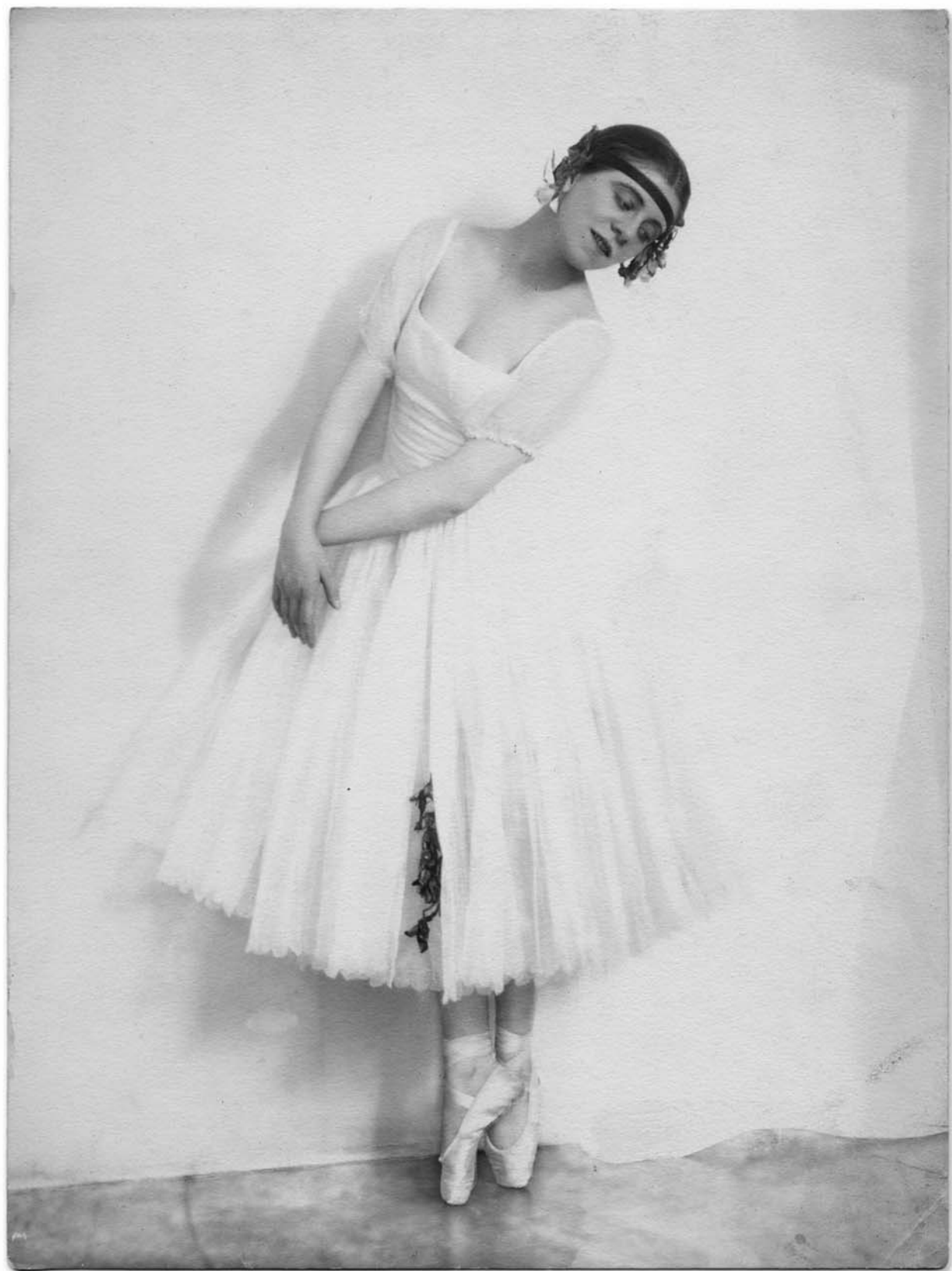
- 1.) E.Csorba Csilla: Magyar fotográfusnők
Enciklopédia, Budapest, 2001
- 2.) Dr. Gömör Béla: Kis fotótéka - Portrék egy gyűjteményből
GMR Reklámügynökség, Budapest, 2002
- 3.) Thiess, Frank: Der Tanz als Kunstwerk
München, 1920
- 4.) E. Csorba Csilla: Székely Aladár – a művészi fényképész
Vince Kiadó, Budapest, 2003
- 5.) Tasi József: Juhász Gyula Fotótéka
Magyar Irodalmi Múzeum, Budapest, 1998
- 6.) Köszönet illeti a Petőfi Irodalmi Múzeumot, az 1921/1 leltári számú fénykép
közlésének engedélyezéséért.
- 7.) Photographes hongroises 1900-1945
Caen, Abbaye des Dames 2001. október 26 - december 15.
MagyArt rendezvénysorozat keretében
- 8.) „Női szeszély”. Magyar fotográfusnők 1900-1945
Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest 2002. február 25.- április 10.
- 9.) A felvétel dr. Apró Ferenc tulajdona, aki a képet az 1986-ban megjelent
"Gergely Sándor az aktivisták szobrása" dolgozatában közzé is tette.
Az itteni publikálás lehetőségét köszönöm.
- 10.) Szilágyi Gábor: A fotóművészeti kiállítások szakrepertórium (1890-1945)
Magyar Fotóművészek Szövetsége, Budapest, 1978
- 11.) Fotóművészet, 1938. szeptemberi szám
- 12.) Köszönöm a Móra Ferenc Múzeumnak a kép közlésének engedélyezését
- 13.) A felvételek leltári száma: Móra Ferenc Történeti Gyűjtemény 84. 18. 1.-8.
- 14.) A felvétel kölcsönbeadásáért Zolnay Imrénét (gyermek a jobb szélén) illeti köszönet
- 15.) Csaplár Ferenc: A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967
- 16.) Révai Nagy Lexikona XVIII. kötet
Budapest, 1925
- 17.) Markovics Zsolt szegedi főrabbit illeti a hálás köszönet
- 18.) Évkönyv. 100 év krónikája az Árpádházi Szent Erzsébet
Leánygimnáziumtól a Tömörkény István Gimnáziumig. Szeged, 1997

- 19.) Juhász Gyula Összes Versei
Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1959
- 20.) Személyes közlés dr. Apró Ferenc szegedi ügyvéd, helytörténész-től
- 21.) Kassák Lajos: Összes versei
Budapest, 1970. II.kötet 369. oldal
- 22.) Köszönöm a közlési engedélyt dr. Thékes Istvánnak,
a Juhász Gyula szerzői jog birtokosának
- 23.) Péter László: Szeged utcanevei
Szeged, 1974
- 24.) Fejér Zoltán: A fény szerelmese.
Dulovits Jenő fotóművész, feltaláló munkássága
HOGYF Editio, Budapest, 2003
- 25.) www.rc-szeged.hu
- 26.) Apró Ferenc: Szegedi képeslapok – A képeslapok Szegedje
Grimm Könyvkiadó, Szeged, 2002
- 27.) Zombori István:– Szeged Reök palota
Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 499.
artographia Kft, Budapest, 1994
- 28.) T.Knotik Márta: A Csongrád megyei fényképészet kezdetei
és A Csongrád megyei fényképészet fénykora (1880 - 1896)
első rész: Szeged. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978-79/1 113-151, ill. 1999 375-437
- 29.) Nagy István: A győri fotográfia 150 éve
Győr, 1994
- 30.) Horváth Júlia: Fényképészek és műtermek Székesfehérváron.
Fotóművészet 1997. 3.-4. szám 57-65.
- 31.) Fejér Zoltán: Adalékok Vác fotótörténetéhez I. rész Műtermek a városban 1868-1918 között
Dunakanyar Fotóklub, Vác, 1994
- 32.) Fotó Homonnai. Egy makói fényképész-család
Magyar Fotográfiai Múzeum, 1998
- 33.) Tokácsliné Fridrich Ida - Rózsa Gábor: Fridrich album. Múlt-jelen-jövő
HOGYF Editio, Budapest, 2001
- 34.) Szakács Margit: Fényképészek és fényképszerműtermek Magyarországon (1840-1945)
Magyar Nemzeti Múzeum, 1997
- 35.) József Attila fényképeinek ikonográfiája
Népművelődési Propaganda Iroda, Budapest, 1980
- 36.) Zombori István (szerk): A szegedi zsidó polgárság emlékezete.
Szeged, 1990.

KÉPEK

1. Lucy Kieselhausen
1913 körül 22,1 x 16,5

2. Charlotte Wilke
1913 körül 22,8 x 16,5

3. Hoffmann kisasszony
1913 körül 22,1 x 12,2

4. Fiatal férfi

j. j. l. 1915 21,6 x 16,1

5. Fiatal leány dekoltázsban
j. j. l. 1920 22 x 16,6

6. Király-König Péter
j. j. l. 1920 22,2 x 16,3

7. Bäck József

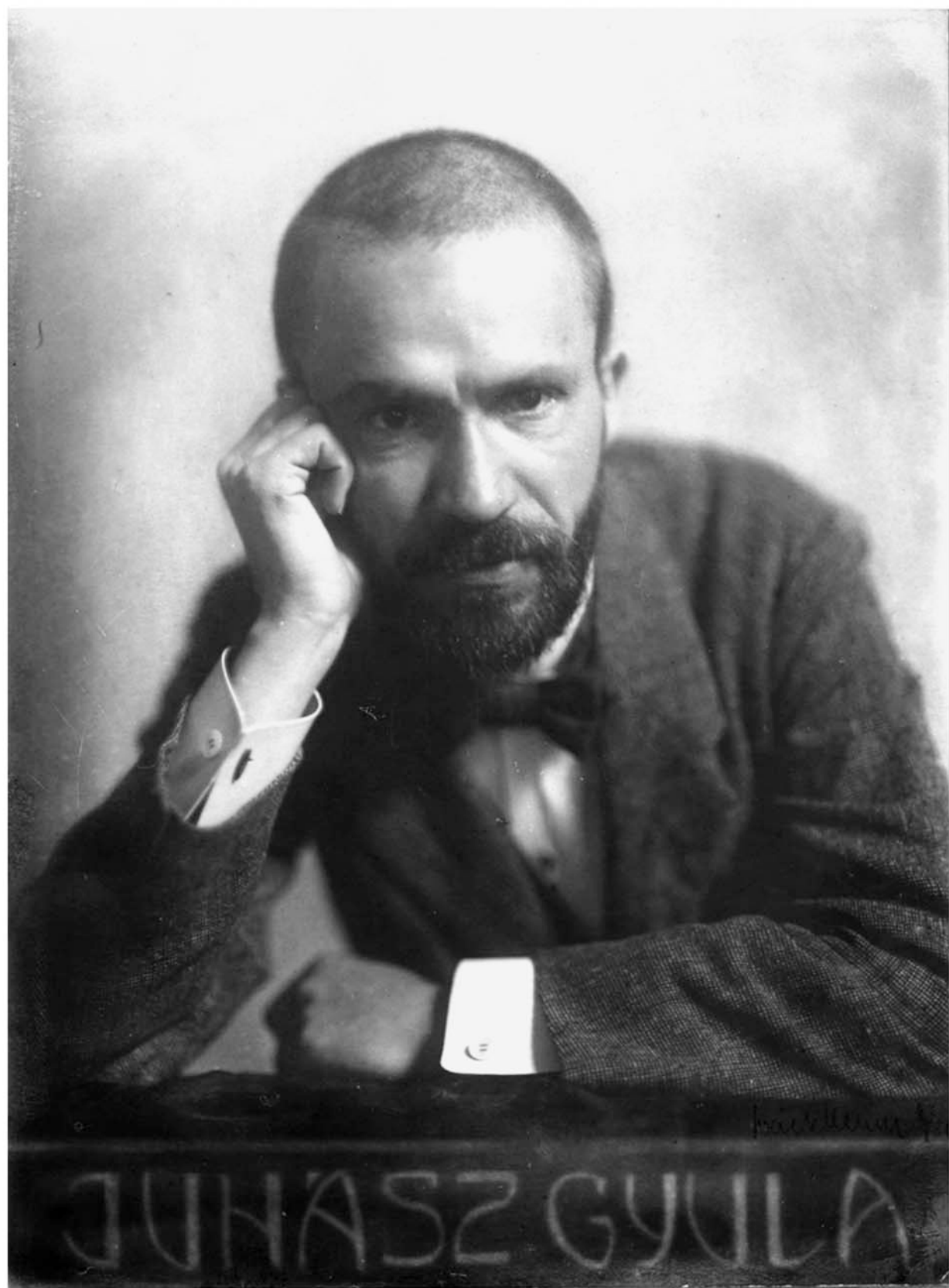
szignálva, 1920 körül 20,7 x 15

8. Előregörnyedő női akt
1920 16,5 x 21

9. Juhász Gyula
1920 16,6 x 22,6

10. Leány hajcsattal
j. b. l. 1921 22,4 x 16,4

Bartholomew 921.

11. Gergely Sándor szobrászművész
j. j. f. 1921 20,2 x 15,5

Barthelme
921

12. Ülő leány akt

j. b. l. 1922 16,7 x 22,3

13. Móra Panka jelmezben
(színezett) 20-as évek első fele 23,4 x 17,2

14. Pongrácz Panka jelmezben
(színezett) 20-as évek első fele 23,4 x 17

15. Kalapos nő fátyollal

b. o. mesterjegy 20-as évek első fele 22,1 x 16,7

16. Nő műtermi öltözékben

j. o. mesterjegy 20-as évek első fele 22,2 x 16,4

17. Szekerke Mária 2 éves
1926 21 x 16,3

18. A Szegfű utca nyugat felé
1926 17x23

19. Fischhof Ágota (?)
j. j. l. 1927 22,6 x 16,7

20. Kalapos nő

j. b. l. 1928 22,6 x 16,7

21. Leány akt

j. b. l. 1928 21,9 x 13,8

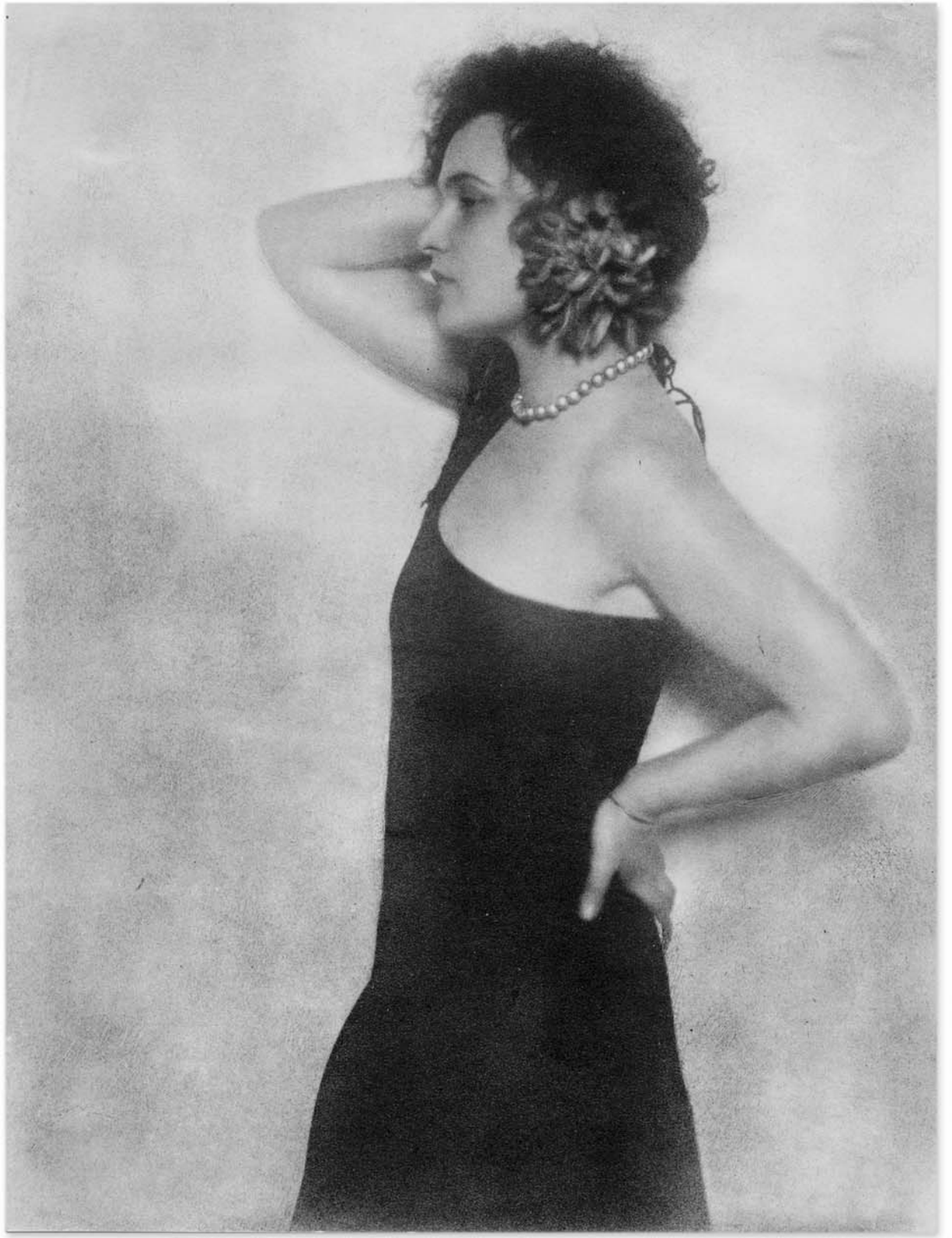
Bäckman
928

22. Női akt hátulról
1928 körül 23,4 x 17,2

23. Csípőre tett kezű estélyi ruhás nő
20-as évek második fele 22,4 x 17

24. Önarckép

20-as évek második fele 23,7 x 17,9

25. Dr. Szekerke Lajos

20-as évek második fele 22,6 x 16,6

26. Bäck Pál

20-as évek második fele 22,7 x 16,7

27. Bäck Lili

30-as évek első fele 22,2 x 16,7

28. Bäck Lili

30-as évek első fele 22,7 x 16,7

29. Szőke leány

30-as évek első fele 22,9 x 17

30. Dr. Serafin Margit

30-as évek első fele 20,3 x 17,7

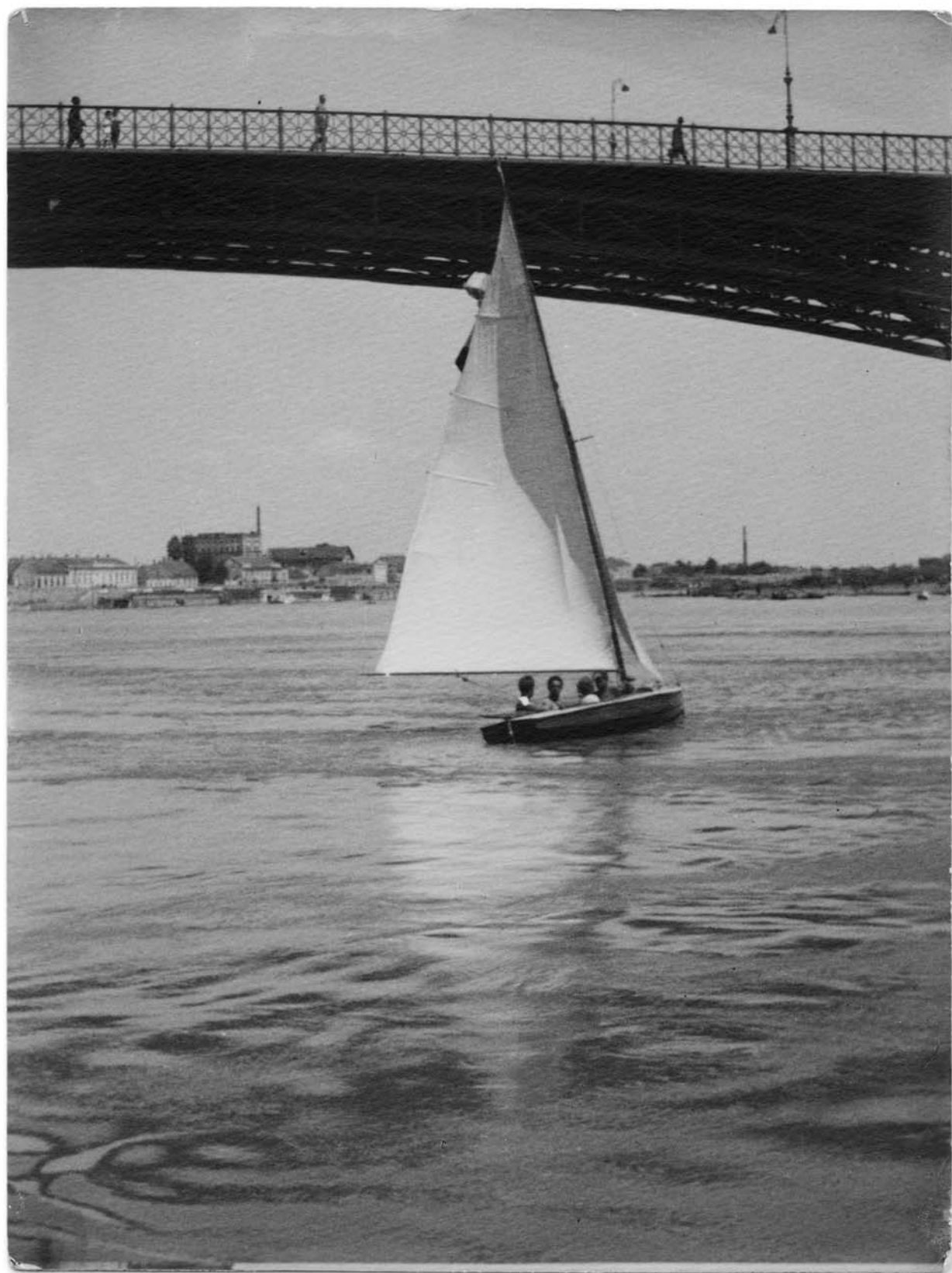
31. Sapkás leány

30-as évek közepe 23,3 x 17,5

32. Vitorlás a Tiszán

30-as évek közepe 23,8 x 17,9

33. A három Gárdonyi testvér családi képen
j. b. l. 1934 16,4 x 22,1

34. Bäck Manci kislánya, Szekerke Mária
1934 körül 23 x 18

35. Bäck Manci tanítványa, Fuchs Borbála
1934 körül 11,2 x 8,3

36. Erdei Ferenc
1935 körül 23,5 x 17,4

37. Mezei Mária
1936 körül 22,5 x 17

38. Bäck Lili

30-as évek vége 22,7 x 16,8

39. Dr. Cserzy Mihály
30-as évek vége 22,5 x 16, 5

40. A könyv szerzője édesanyjával
j. j. l. 1939 29,8 x 23,6

41. Dr. Szekerke Mária
1946 körül 23,1 x 17,5

*Egy gyógyszergyártó cég is szolgálhatja
a kulturális értékek
elterjedését*

•

E könyv megjelenését a
NOVARTIS HUNGÁRIA Kft.
nagyvonalú támogatása tette lehetővé.